

Fordítók és Tolmácsok Őszi Konferenciája

(Budapest, 2011. szeptember 30.)

Zachar Viktor

E-mail: zacharviktor@gmail.com

Stílusosan 2011. szeptember 30-án, vagyis Szent Jeromos, a fordítók védőszentjének és ezzel együtt a fordítók, illetve a fordítás napján került sor a *Fordítók és Tolmácsok Őszi Konferenciájára*. Az immár kilencedik alkalommal megrendezett esemény szervezője a Magyarországi Fordítóirodák Egyesülete, a Budapesti Corvinus Egyetem és a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem volt. A rendezvénynek ezúttal az *International Business School* adott otthont, ahol kellemes, jól felszerelt környezet fogadta az előadókat és a szépszámú hallgatóságot egyaránt.

A konferencia idei mottója az *Érték, Minőség, Piac* volt, hiszen a szervezők véleménye szerint elsődlegesen ez a három tényező határozza meg napjainkban a nyelvi közvetítők szakmáját. Ez a szakma pedig – ahogyan az a felkért előadók névsorából is látszik – meglehetősen széles spektrumot fed le: a mű- és szakfordítók, valamint tolmácsok mellett nem feledkezhetünk meg a terminológusokról, szótárkészítőkről, kiadói szakemberekről, főiskolai és egyetemi oktatókról, illetve szabványosítással foglalkozó szakemberekről sem.

A konferencia résztvevőit Simon Éva, a Magyarországi Fordítóirodák Egyesületének elnöke köszöntötte, aki ezt követően a délelőtti első részében három előadót kért fel előadása megtartására. A sort Fedineczné Vittay Katalin, a magyar EU-elnökség tolmácskoordinátora nyitotta *A magyar EU-elnökség a tolmácskoordinátor szemével* című előadásával, amely azért váltott ki nagy sikert a jelen lévő hallgatóság körében, mert az Európai Bizottság Tolmácsolási Főigazgatóságával kapcsolatos legfontosabb információk mellett számos belső, ám nem bizalmas információval színesítette a prezentációját. Így például első kézből hallhattunk a 2011 januárja és júliusa között Magyarország által ellátott EU-elnökség szervezési nehézségeiről, arról, milyen nehéz szinten tartani az aktív nyelvismeretet az első idegen nyelven a retúrtohmácsolási lehetőségek hiánya miatt, és arról is, milyen minőségi problémák adódtak, adódhatnak a Tolmácsolási Főigazgatóságnál.

Fedineczné Vittay Katalin előadása végén kiemelte: a magyar elnökség kapcsán országunkba látogató politikusok, szakemberek és újságírók egyöntetűen pozitívan nyilatkoztak nemcsak a szervezőmunkáról, hanem a fordítók és tolmácsok teljesítményével kapcsolatban is.

A második előadás keretében Jablonkai Réka, a Corvinus Egyetem szakfordító- és tolmácsképzésének programvezetője a korpuszok világába kalauzolta el a hallgatóságot *Korpuszok a fordító szolgálatában* című előadásában. Először rövid történeti áttekintés következett, amelynek során megtudhattuk, hogyan jutottunk el az első körülbelül egy millió szavas korpuszoktól a mai körülbelül

egy milliárd szavas korpuszokig, majd gyakorlati alkalmazhatóságukról hallhattunk részletesebben. Ezen elektronikus szövegtárak felhasználhatók mind a fordításkutatásban (az elméleti, az alkalmazott és a leíró kutatás keretében), mind pedig a szaknyelvkutatásban (főként lexikai vizsgálatokhoz egy bizonyos szakterületen). Előbbi kapcsán az előadó utalt Olohan és Baker, Balaskó és Heltai kutatásaira.

A jelenlévő, zömében gyakorlati szakemberek számára talán mégis az volt a leglényegesebb, gyakorlati példákkal alátámasztott gondolat, hogy a korpuszok a mindennapi fordítói munka során is a nyelvi szakemberek hasznára válhatnak: segítséget nyújthatnak ugyanis a pontosabb értelmezésben és a megfelelő kifejezések megtalálásában. Ezzel kapcsolatban mindenképpen érdemes megemlíteni azt a kijelentést, amely szerint a korpuszok használata bizonyítottan nem hosszabbítja meg a fordítással töltött időt, ám jelentős segítséget jelenthet akkor, ha nem vagyunk jártasak egy bizonyos szakterületen. Ráadásul ezek a szövegtárak olyan információkat tartalmaznak, amelyek szótárakban és egyéb segédanyagokban nem találhatók meg (pl. kollokációk, kontextus, prozódia stb.)

A délelőtti első részét Szabó József, a Magyar Szabványügyi Testület Szabványosítási Titkárságának fősztályvezetője zárta *A terminológia születése a szabványhonosítás során* című előadásával. Ebből megtudhattuk, hogy megközelítőleg 27 000 magyar szabvány létezik, ám a magyar nyelvűek aránya folyamatosan csökken az angol nyelvű szabványokkal szemben. A szabványosító szervezetek feladata, hogy érvényesítsék a szabványosítás során a tárgyszerűséget, az egyértelműséget és a konszenzust, valamint kiküszöböljék az ellentmondásokat. Egy-egy terminus kapcsán egy egész csoportnak kell egyezsége jutnia, és ennek során jellemző, hogy – hullámmozgásszerűen – egyszer az egyik, máskor a másik terminusváltozat támogatottsága nő meg. Erre konkrét, a közönséget is aktivitásra serkentő példákat hallhattunk az előadásban, amelyek közül itt most csak az első, *welding coordinator* terminust emeljük ki. Magyarországon korábban létezett a *hegesztési felelős* kifejezés, ám ez nem fedt pontosan az angol terminust. A *hegesztési koordinátor* kifejezés ellenben a kritikusok szerint nem elég magyaros, így átmenetileg mégis a *hegesztési felelős* kerekedett felül. Ma azonban aláírásgyűjtést folytatnak annak érdekében, hogy mégis a *hegesztési koordinátor* terminust fogadja el a testület.

A rövid kávészünetet követően a délelőtti részben két további előadás hangzott el. Ezek közül az elsőt Horváth-Ivelics Zsanett, a Budapesti Francia Intézet könyvtárosa, a *Kosztolányi Program* és a fordítói ösztöndíj koordinátora tartotta *A Kosztolányi Program A–Z-ig* címmel. A mindenekeelőtt a jelen lévő műfordítók érdeklődésére számot tartó beszámolóban megismerhettük egyrészt a Francia Kül- és Európaügyi Minisztérium által 1993-ban létrehozott könyvkiadást támogató kezdeményezést, amellyel francia szerzők műveinek magyar fordításban történő megjelentetését támogatják. Ennek során előnyt élveznek a 20. századi és kortárs szerzők művei. Másrészt hallhattunk a budapesti Francia Nagykövetség fordítói ösztöndíjáról is, amely egy-három (kivételes esetben hat) hónapos franciaországi tartózkodást tesz lehetővé francia művek külföldi fordítói számára.

Az ebédszünet előtti utolsó előadást Gyáfrás Edit lexikográfus, a *Grimm Kiadó* munkatársa és a Szegedi Tudományegyetem Fordító- és Tolmacsképző Programjának oktatója tartotta *Minőségbiztosítás a szótárkészítésben – Milyen a használható és megbízható szótár?* címmel. Beszámolója elején ismertette, milyen részei vannak egy-egy szótárkoncepciónak, illetve milyen elemekkel kellene rendelkeznie egy szótárnak: ezek a célcsoport, a funkció (amely a célcsoport függvénye), a makrostruktúra (maga a címszóállomány, amellyel kapcsolatban fontos szempont az aktualitás), a mikrostruktúra (a „szótár lelke”, lexikai elemek, grammatika, szemantika, fonológia stb.) és a megastruktúra (előszó és használati útmutató) meghatározása. Utóbbival kapcsolatban felhívta a figyelmet arra, hogy bár a gyakorlatban csak kevesen olvassák el ezeket a szótárrészeket, mégis fontos itt pontosan meghatározni a szótár céljait, hiszen ha ez megtörténik, és a felhasználó használat előtt elolvassa ezeket, akkor találkozik a gyakorlatban a kereslet és a kínálat.

A konferencia délutáni programja is két részből állt: az első részben két szekcióülésre került sor. Míg az első szekció *A forrás- vagy a célnyelv közelében? Az ekvivalencia problémája a műfordításban és a szakfordításban* címmel zajlott Kis Ádám PhD, a *SZAK Kiadó* ügyvezetőjének moderálásával, addig a második szekció – amelynek ülésén jelen sorok szerzője is részt vett – a *Fordítási piac és minőség* témáját járta körül. Az ülésen a keresleti és a kínálati oldal egyaránt képviselte magát vállalatok és fordítóirodák munkatársai, valamint gyakorló fordítók és lektorok személyében. A beszélgetést Bán Miklós, a Magyarországi Fordítóirodák Egyesületének elnökségi tagja, az *espell* csoport ügyvezetője vezette.

A második szekcióülést, amelyre egyébként zsúfolásig megtelt a terem, a moderátor azzal a kérdéssel indította útjára, mitől minőségi egy fordítás. A jelenlévő szakemberek egyetértettek abban, hogy a régi standardok ma már a globalizáció miatt nem érvényesek. A nyelvi kifogástalan fordításon túl kiemelten fontos a következetes, konzisztens ügyfélorientált terminológia, amely adott esetben ügyfelenként eltérhet. A résztvevők kiemelték, hogy a fordítás minden esetben egy hosszabb folyamat részét képezi (munka kiadása, projekt kezelése, technikai előkészítés, terminológiai munka, lektorálás stb.), és a minőségi követelményeket a teljes folyamat során figyelembe kell venni. Ez különösen azért fontos, mert egy-egy, a folyamat elején elkövetett hiba továbbgördítődik.

A jelenlévők kiemelték, hogy a munkák egy része – a nagy mennyiség és a terminológiai konzisztencia iránti igény miatt – ma már elképzelhetetlen számítógépes fordítástámogatás nélkül, ám ez veszélyeket is rejt. Egyrészt például kényelmessé teszi a fordítót, másrészt pedig azt sugallja a megrendelőnek, hogy egy újonnan készített fordítást ugyanolyan gyorsan várhat el a fordítótól vagy fordítóirodától, mint egy minimális módosításokat tartalmazó dokumentum átültetését.

A kávészünetet követően a korábbi moderátor, Bán Miklós előadása következett az *espell* és a *fordit.hu* online piacutatásának eredményeiről. A nem reprezentatív, de nagy mintát felölelő kutatásban több mint 1 100 nyelvi szakember töltötte ki a hetven kérdésből álló kérdőívet, amelynek első, összesített eredményeibe tekinthettek be a jelenlévők. Az elkészült tanulmányt a tervek

szerint mind az *espell*, mind pedig a *fordit.hu* honlapján meg fogják jelentetni a közeljövőben, és a kezdeményezők évről évre meg szeretnék ismételni a piac-kutatást.

Az eredmények közül Bán Miklós kiemelte, hogy a válaszadók 44 százaléka még mindig nem használ semmilyen számítógépes fordítástámogató eszközt, 20 százaléka pedig csak akkor, ha a megrendelő ezt kifejezetten kéri. Az anonim válaszadás ellenére sokan nem feleltek a pénzügyekkel kapcsolatos kérdésekre, de azért elmondható: a fordítási díj esetében a 2-2,5 forint/leütésnyi átlagár végzett az élen, ezt követi az 1,5-2 Ft/leütés és az 1-1,5 Ft/leütés kategória. A válaszadók 58 százaléka vélte úgy, hogy fordítási díja megfelel a mai piaci áraknak.

A kutatásban résztvevők több mint egyharmada az ELTE Fordító- és Tolmácsképzőjében végzett, a második helyen a Műszaki Egyetem volt hallgatói állnak közel 12 százalékkal. Mindenképpen érdekes azonban, hogy a válaszadók 34 százalékanak nincs fordítói diplomája – a felmérés alapján leginkább azért, mert az ügyfelek nem kéri, a piac nem igényli azt.

Az egész napos rendezvény lezárásaként megrendezésre kerülő fórum nagyon aktuális témával foglalkozott: *Gépi fordítás. Kell-e félni, és mennyire használható most?* A beszélgetést Végső László, a Magyarországi Fordítóirodák Egyesületének tiszteletbeli tagja, a *Multi-Lingua* fordítóiroda ügyvezetője vezette moderátorként. A konferencia záróeseménye kézzelfogható eredménnyel zárult, hiszen Végső László az alábbi érdekes felhívást terjesztette a résztvevők elé:

Az írott vagy szóban elhangzó szövegek átalakításának automatizálása bizonyos nyelvek, illetve nyelvpárok esetében még a kezdeti szakaszban tart, ráadásul a magyar nyelv különleges, egyedi nyelv az Európai Unióban. Ezért a résztvevők által is támogatott – időközben az illetékes szervekhez hivatalos úton is eljuttatott – kezdeményezés arra hívta fel a figyelmet, milyen veszélyekkel járhat a magyar nyelvre nézve a gépi fordítás alkalmazása a mai fejlettségi szinten, különösen a gyermekek és fiatalok esetében. A felhívás aláírói különösen fontosnak tartják, hogy egyrészt megfelelő szakemberek bevonásával javítsák a gépi fordítóprogramok minőségét, másrészt arra kéri a döntéshozókat, egyelőre ne legyenek használhatók a gépi fordításból származó, nyelvtanilag hibás szövegek, legalább a használati útmutatókban, kísérő dokumentációkban, reklámokban és az interneten.

Ahogy a fentiekből is kitűnik, a *Fordítók és Tolmácsok Őszi Konferenciája* ezúttal is érdekes programmal, elméleti és gyakorlati témákkal várta mind a fordítástudomány képviselőit, mind pedig a fordító- és tolmácsszakma gyakorló szakembereit. A szakmával ilyen vagy olyan szempontból kapcsolatban állók csak reménykedhetnek benne, hogy jövőre a jubileumi tizedik alkalommal is megrendezik majd a szervezők ezt a rangos eseményt, hasonlóan színvonalas és hasznos előadásokkal, beszélgetésekkel.

Szent Jeromos-napi találkozások
Fordítók és Tolmafcok IX. Őszi Konferenciája
2011. szeptember 30.

Felhívás a magyar nyelv védelmében

A konferencia záró fórumán megvitatta a világon egyre nagyobb jelentőségű technológiai fejlesztést, amely az úgynevezett gépi fordítás alkalmazásával automatizálja az írott vagy szóban elhangzó szövegek átalakítását különböző nyelvekre. Az Európai Unió által is felismert jelentőségű, kiterjedt társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági lehetőségeket megnyitó, műszaki és nyelvészeti kutatásokon alapuló eszköztár azonban egyes nyelvek, illetve nyelvpárok esetében a megvalósítás kezdeti szakaszában van.

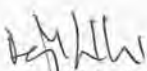
A magyar – az Európai Unió egyik tagállamának államnyelve – különleges és egyedi nyelv. Magyarország népessége az Európai Unió tagállamai többségéhez képest kicsi, ugyanakkor a más államnyelveket beszélő országokban a világban jelentős magyar nemzeti kisebbség él, és sok helyen a magyar elismert nyelvi szórványközösséget alkot.

Ezért a konferencia résztvevői a gépi fordítás társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági előnyeinek ismeretében felhívják az illetékes hazai, közösségi és nemzetközi szervezetek, intézmények figyelmét arra, milyen veszéllyel járhat a magyar nyelvre nézve a gépi fordítás alkalmazása annak mai fejlettségi szintjén. Fokozott ez a veszély a gyermekek és a fiatalok számára, akik nem biztos, hogy felismerik azt a magyar nyelvi szövegeken elkövetett torzítást, amellyel például az internetes oldalakon találkozhatnak.

Kiemelten fontosnak tartjuk tehát a magyar gépi fordítóprogramok minőségének javítását magyar nyelvészek bevonásával, a fejlesztések kielégítő szintre emelkedésének eléréséig pedig kifejezetten kérjük, hogy a gépi fordításból származó, nyelvtanilag hibás szövegek legalább a termékek kísérő dokumentációjaként, illetve a különböző reklámokban és a világhálón megjelenítve ne legyenek használhatók.

Budapest, 2011. szeptember 30.

A konferencia felhívást támogató résztvevői nevében:

Végő László
a gépi fordítást tárgyaló fórum
levezető elnöke

Simon Éva, PhD
a konferencia
levezető elnöke

